

KS. MATEUSZ PAKUŁA

Arcybiskupie Wyższe Seminarium Duchowne w Szczecinie

NATURA LITURGII I JEJ ZNACZENIE DLA ŻYCIA KOŚCIOŁA W ŚWIETLE KONSTYTUCJI *SACROSANCTUM CONCILIUM*

Słowa klucze: liturgia, natura liturgii, znaczenie liturgii, Chrystus kapłan, kapłaństwo wspólne, ofiara Chrystusa

1. Wprowadzenie. 2. Misterium Paschalne Chrystusa podstawą apostołskiego posłannictwa w Kościele. 3. Chrystus obecny w sakramentalnych czynnościach liturgicznych. 4. Liturgia wypełnieniem kapłańskiej funkcji Chrystusa. 5. Eschatyczny wymiar liturgii. 6. Liturgia podstawą działalności Kościoła. 7. Liturgia jako *spiritus movens* innych form modlitwy. 8. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

W liturgii dokonuje się dzieło odkupienia człowieka (por. KL 2). Stąd zasadne są słowa niedawno zmarłego papieża Benedykt XVI w Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Sacramentum caritatis*, który wskazał, że Eucharystia to misterium życia Kościoła¹. Ta tajemnica nieustannie ożywiała i determinowała wspólnotę wierzących w Chrystusa. To właśnie w Nim Kościół otrzymał pełnię kultu Bożego (por. KL 5). Odnowa liturgii, której podjął się Sobór Watykański II, oprócz zmian natury praktycznej, polegała także na teologicznym przepracowaniu tego, co zawierała w swojej obrzędowości. Należało zrewidować gesty, symbole, znaki, a także teksty eucharystyczne, sprawdzając je pod kątem zmieniających się niektórych aspektów w teologii.

Już w pierwszych słowach Konstytucji o liturgii św. (dalej KL) zaznacza się, że zadaniem Vaticanum II poprzez wydanie tego dokumentu, było przede wszystkim stworzenie przestrzeni jeszcze większego pogłębienia chrześcijańskiego ducha, dostosowanie form liturgicznych do współczesnego świata, a także wspieranie tego,

¹ Por. Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007), AAS 99 (2007), nr 70–93, 158–177.

co może doprowadzić do zjednoczenia wszystkich wiernych w Kościele oraz tych, którzy chcą go dopiero poznać. Zatem podstawowym zadaniem Kościoła stała się troska o odnowę i rozwój w liturgii (por. KL 1).

Artykuł niniejszy podejmuje refleksję i rozwija treści zawarte w omawianej konstytucji soborowej, dotyczące natury samej liturgii, jak również jej znaczenia w życiu Kościoła. Tekst obejmuje zagadnienia ujęte w numerach 5–13, które rozpoczynają pierwszy rozdział tego dokumentu zatytułowanego: *Ogólne zasady odnowy i rozwoju liturgii* z pierwszym paragrafem noszącym taki sam tytuł co artykuł. Autor świadomie nie zmienił nazewnictwa, chciał bowiem oddać dokładnie tę samą podstawę podejścia myślowego w procesie wyprowadzania syntetycznych wniosków.

2. MISTERIUM PASCHALNE CHRYSTUSA PODSTAWĄ APOSTOLSKIEGO POSŁANNICTWA W KOŚCIELE

Podstawą KL do ukazania natury liturgii jest historia zbawienia człowieka, mająca swój szczyt w misterium paschalnym Chrystusa. Sobór, opierając się na tekście Pawłowym z Listu do Tymoteusza, podkreśla, że Bóg pragnie zbawienia i odkupienia każdego człowieka, doprowadzając go tym samym do poznania prawdy (por. KL 5; 1 Tm 2, 4). Podkreśla się inkarnację Chrystusa jako Słowa Wcielonego (por. KL 5). On sam – Jednorodzony Syn Boży staje się jednocześnie jedynym Pośrednikiem u Ojca, zgodnie z zapowiedzią proroków (np. por. Iz 7, 13–14; 11, 1–3; 61, 1–2; Mi 5, 1). Należy jasno podkreślić, że Chrystus nie był kapłanem od wieków, ale stał się nim dopiero w momencie swojego Wcielenia, dopiero wówczas osiągnął to, czego wymagało Prawo Starego Testamentu². O ile w owym akcie zaistnienia współdziałają ze sobą wszystkie Trzy Osoby Boskie, to w samym zrodzeniu Bóg Ojciec działa (rodzi) sam. O tej prawdzie poucza Sobór Florencki³, nawiązując do wcześniejszego orzeczenia Soboru Laterańskiego IV: „Ojciec nie pochodzi od nikogo, Syn od samego tylko Ojca”⁴. Zatem tajemnica wcielenia, obok podstawy trynitarniej i relacji w niej zachodzących, stanowi fundament rzeczywistości kapłaństwa wiernych, jak i wyświęconych.

„Fakt zaistnienia Chrystusa w świecie przez wcielenie mocą Ducha Świętego w łonie Maryi Dziewicy daje każdemu człowiekowi udział w życiu Bożym, «o ile sam zgodzi się na osobiste wcielenie w Syna, aby stać się «dzieckiem Bożym»”⁵. Chrystusowe wcielenie niesie ze sobą szereg konsekwencji każdemu ochrzczoneму. Przede wszystkim chrzest wszczepia w winną latorośl, jaką jest Kościół, a więc

² Por. S. Łach, *List do Hebrajczyków. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, Poznań 1959, 72.

³ A. Baron, H. Pietras (red.), DSP, t. III, Kraków 2007, 580–581: Solus Pater de substantia sua genuit Filium. Solus Filius de solo Patre est genitus.

⁴ Tenże, DSP, t. II, Kraków 2002, 220–221, Pater a nullo, Filius autem a solo Patre.

⁵ J. Duchense, *Dwa kapłaństwa*, w: Kolekcja Communio, t. III, Kapłaństwo, Poznań–Warszawa 1988, 317.

wciela w Mistyczne Ciało, w którym On jest Głową, Zwierzchnikiem, Pośrednikiem (por. KK 14). Każdy więc ochrzczony chrześcijanin przez fakt włączenia w społeczność Kościoła ma rzeczywisty i całkowity udział w jedynym kapłańskim Syna Bożego. „Twórczym impulsem udziału człowieka w życiu trynitarnym jest więc to, że Syn przyjął ciało, aby ludzie stali się członkami Jego Ciała. Wcielenie jednak wymaga kontynuacji i aktualizacji w wymiarze ludzkim i w relacjach osobowych – w czasie, przestrzeni, a nawet w materii”⁶.

Następnie KL w nr 5 podkreśla wydarzenia męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa jako konstytuujące Kościół i jego misję. Pozwala przyjąć prawdę o tym, że Bóg-Człowiek Jezus Chrystus jest jedynym Odkupicielem ludzkości. Istotną kwestią staje się więc pojęcie ofiary, którą złożył Jezus przez swoją mękę i śmierć, a ofiarą życia każdego ochrzczonego. Łączą się one w momencie każdej sprawowanej Eucharystii, stanowiąc najgłębsze zjednoczenie z Chrystusem, jak przypomina KL 26: staje się ona wtedy „sakramentem jedności”.

Chrytusowe posłanie staje się kluczowe do głoszenia Ewangelii i sprawowania sakramentów (por. KL 6). Można powiedzieć, że KL działalność Kościoła stawia w tym momencie na dwóch filarach: głoszenia słowa Bożego i sprawowaniu sakramentów (liturgii). Wokół nich powinno skupiać się całe życie liturgiczne. Co istotne i ważne, Ojcowie Soborowi wskazują, że od momentu przekazania tego świętego depozytu czynności liturgicznych i misji apostołstwa, Kościół nigdy nie przestał głosić tego, czego nauczył go Pan (por. KL 6). Podkreśla się chrzcielne obmycie i namaszczenie olejem, które wszczepia w misterium paschalne Chrystusa.

3. CHRYSZTUS OBECNY W SAKRAMENTALNYCH CZYNNOŚCIACH LITURGICZNYCH

„Aby urzeczywistnić tak wielkie dzieło, Chrystus jest obecny zawsze w swoich Kościele, zwłaszcza w czynnościach liturgicznych” (KL 7). To istotna prawda, którą przypomina Sobór, wskazując jednocześnie na funkcję, jaką pełni w zgromadzeniu celebrans – *in persona Christi*. Podkreśla się realną obecność Chrystusa w osobie kapłana celebrującego Eucharystię, jak również inne sakramenty. Innymi słowy: „gdy ktoś chrzci, sam Chrystus chrzci” (KL 7). Akcentuje się także żywą obecność Chrystusa w słowie odczytywanym i przepowiadany, w zgromadzeniu liturgicznym. Te wyszczególnione przestrzenie na stałe weszły już do podstaw teologii jako sposoby obecności Chrystusa, przez działanie Ducha Świętego, w Kościele.

O pewnej formie reprezentacji Chrystusa dowodzą już teksty Pawłowe, mówiące o zależności członków od Głowy Mistycznego Ciała (Kol 1, 18. 3, 15; 1 Kor 10, 17; 12, 12, 27; Ef 2, 21; Rz 12, 4–5). Taki model oparty na strukturze somatycznej przyjmuje pewien rodzaj działania w zastępstwie Chrystusa⁷. Ojcowie Kościoła *repraesentatio*

⁶ Tamże.

⁷ Por. A. Dańczak, *Zasada reprezentacji zawarta w formule „in persona Christi agere”*, Studia Gdańskie XXVI, (2010), 28–29. Autor artykułu opiera się na tekstach: Wszystko zaś to pochodzi od Boga, który pojednał nas z sobą przez Chrystusa i zlecił na posługę jednania. Albowiem w Chrystusie

Christi nazywali: *sacerdotium Christi repraesentare, vices Christi gerere, personam Christi gerere*. Teologia średniowiecza tego zagadnienia podjęła patrystyczną spuściznę, podając termin *in persona Christi agere*⁸. Można zatem stwierdzić za G. Goyretem, że powstały dwa wyrażenia dotyczące niniejszej kwestii: *repraesentatio* i *agere in persona Christi*. Pierwsze z nich wskazuje na nieustanne trwanie i działanie bez żadnych ograniczeń. Drugie zaś wskazuje na pewien dynamizm i czasową bytność w uobecnianiu Chrystusa⁹. Tę ostatnią rozciąga się w Adhortacji apostołskiej *Reconciliatio et poenitentia*, nr 29 na wszystkie sakramenty, co przyjmuje Kongregacja Nauki Wiary w Liście *Sacerdotium ministeriale*¹⁰, opierając się na fragmencie Listu apostołskiego Jana Pawła II *Dominice cenae*. Papież wyjaśnił w nim, że teologiczne sformułowanie „*in persona Christi – to znaczy więcej niż w <<w imieniu>> czy <<w zastępstwie>> Chrystusa. <<In persona Christi>> to znaczy: w swoistym sakramentalnym utożsamieniu się z Prawdziwym i Wiecznym Kapłanem, który Sam tylko Jeden jest prawdziwym i prawowitym Podmiotem i Sprawcą tej swojej Ofiary – i przez nikogo właściwie nie może być w Jej spełnianiu wyřeczony. Tylko On – tylko Chrystus – mógł i wciąż może być prawdziwą i skuteczną <<propitiatio pro peccatis nostris... sed etiam totius mundi>>*”¹¹.

Przez liturgiczny akt kultu Bóg doznaje uwielbienia swojego imienia. Istotne jest, że odbiera On „doskonałą chwałę”, a lud chrześcijański dostępuje uswięcenia (por. KL 7). Zatem w pierwszej kolejności dokument soborowy stawia liturgię jako doskonały akt kultu uwielbienia Boga.

4. LITURGIA WYPEŁNIENIEM KAPLAŃSKIEJ FUNKCJI CHRYSYTA

Można powiedzieć, że myśl wyrażona w tytule niniejszego paragrafu definiuje, w sposób bardzo syntetyczny, samą liturgię jako taką. KL podaje, że w niej dokonuje się uswięcenie wierzących, ale co ważne, lud wierny – Mistyczne Ciało Chrystusa, sprawuje w tej przestrzeni doskonały, pełny kult publiczny. Ważny udział w przestrzeni liturgicznej mają znaki i symbole, które we właściwy sobie sposób podprowadzają wierzących do przeżycia właściwego misterium (por. KL 7).

Istnieje pewna trudność ze zrozumieniem, czym jest „znak” w liturgii. Święty Augustyn pisał, że znak „jest to słowo lub rzecz, co poza widokiem, jaki zmysłom

Bóg jednal z sobą świat, nie poczytując ludziom ich grzechów, nam zaś przekazując słowo jednania. Tak więc w imieniu Chrystusa spełniamy posłannictwo jakby Boga samego, który przez nas udziela napomnień. W imię Chrystusa prosimy: pojednajte się z Bogiem! (2 Kor 5, 18–20) oraz Prosimy was, bracia, abyście uznawali tych, którzy wśród was pracują, którzy przewodzą wam i w Panu was napominają. Ze względu na ich pracę otaczajcie ich szczególną miłością! Między sobą zachowujcie pokój! (1 Tes 5, 12–13).

⁸ Por. G. Goyret, *Powolani, konsekrowani, posłani. Sakrament kapłaństwa*, Warszawa 2004, 90–91; F. Marinelli, *Il ministero pastorale*, Bologna 1992, 417–418.

⁹ Por. G. Goyret, dz.cyt., 91.

¹⁰ Kongregacja Nauki Wiary, List *Sacerdotium ministeriale* (6.08.1983): AAS 75 (1983), 1001–1009.

¹¹ Jan Paweł II, List apostołski *Dominicae Cenae* (24.02.1980), AAS 72 (1980), 128.

przedstawia, prowadzi do poznania czegoś innego i ukrytego¹². Akwinata zaś stwierdził, że znak prowadzi do poznania czegoś innego, głębszego¹³. J. Nowak, poddając pod rozagę tę problematykę, twierdzi, że „znak, który podpada pod zmysły człowieka, zawsze w swym zewnętrznym wymiarze wskazuje i prowadzi do rzeczywistości niewidzialnej¹⁴. Najpełniejszym znakiem wymiaru relacyjnego człowieka z Bogiem stał się Jezus Chrystus, który przez swoje słowa i czyny objawił człowiekowi rzeczywistość niewidzialną. Dlatego to, czego nauczał i działał Chrystus, było wydarzeniem w historii, a przechodząc do liturgii jako misterium, stało się znakiem obecności Boga¹⁵. „Znak – pisze J. Nowak – jawi się jako katabasis, a więc to Bóg poprzez znaki komunikuje się z człowiekiem. Znak staje się środkiem przekazu między Nadawcą (Bogiem) a odbiorcą (człowiekiem)”¹⁶.

Dzięki tak pojętej definicji znaku liturgicznego można łatwiej uchwycić jego ważną rolę w akcie uświęcenia ludzkiej egzystencji. Chrystus jako Najwyższy i Wieczny Kapłan wraz ze swoim Mistycznym Ciałem (Ludem Bożym) w jednym akcie kultu, sprawuje czynność w najwyższym stopniu świętą (por. KL 7). W Chrystusie dokonała się doskonała i jedyna Ofiara nie tylko dla odkupienia ludzkości, ale również jej uświęcenia.

Wart uwagi w tym kontekście jest List do Hebrajczyków (10, 11–18), który przekazuje w sposób bardzo klarowny kwestię uświęcenia człowieka dzięki Chrystusowej ofierze. Jezus, oprócz jednorazowego doskonałego odkupieńczego daru, nie tylko raz jeden uświęcił człowieka, ale nieustannie udziela swojego Ducha wierzącym. Można zatem stwierdzić, że na mocy tej ofiary życie każdego chrześcijanina odnawia się i udoskonala dzięki ustawicznej jego sakralizacji. H. Witczyk zauważył, że „z perspektywy jednokrotnej ofiary Chrystusa dzieło uświęcenia jest kompletne: owoce ofiary Chrystusa, złożonej w przeszłości, mają wartość trwałą i ponadczasową, zaś jej skutki trwają w terażniejszości¹⁷. Stanowi to niejako jeden z owoców zbawczego poświęcenia Chrystusa – nieustanne udoskonalanie uświęconych, które trwa aż do końca czasów¹⁸. Źródłem udoskonalenia jest Bóg, a Chrystus staje się jego przedmiotem dzięki przejściu przez drogę męki i śmierci. Zatem zasadniczy cel został przez Niego osiągnięty, lecz to, co się jeszcze wydarzy, jest „tylko rozwinięciem na płaszczyźnie, która poprzez ofiarę Jezusa została pozyskana raz na zawsze”¹⁹.

To, na czym ma polegać uświęcenie, wyjaśnia św. Jan (J 17, 19): „A za nich Ja poświęcam w ofierze samego siebie, aby i oni byli uświęceni w prawdzie”. Prawda bowiem, czyli pełna rzeczywistość objawiona, „stwarza atmosferę nieodzowną

¹² Augustyn, *De doctrina christiana*, II, 1–2, PL 34, 35–37.

¹³ Por. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, III, q. 60, a. 4.

¹⁴ J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999, 135.

¹⁵ Por. tamże.

¹⁶ Tamże. Więcej o definicji „znaku” i symbolu J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999, 132–140.

¹⁷ Por. H. Witczyk, *Pascha Jezusa odpowiedzią Boga na grzech świata. Eschatologiczna ofiara ekspiacji i Nowego Przymierza*, Lublin 2003, 325.

¹⁸ W Hbr mowa jest również o oczyszczeniu (ww. 9, 14) oraz o uświęceniu (w. 10).

¹⁹ M. Mikołajczak, *List do Hebrajczyków*, w: *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia*, Nowy Testament, Poznań 2015, 268.

do realizacji życia Bożego w człowieku, do postępującego procesu uświęcenia”²⁰. Papież Benedykt XVI zauważył, że to uświęcenie oznacza tyle, co oddać jakąś rzeczywistość świętości jako takiej, ponieważ święty jest tylko Bóg. To powierzenie osoby bądź rzeczy samemu Stwórcy wyraża się w dwóch ujęciach: odłączenie się od spraw powszechnych, od indywidualnego środowiska życia, by poświęcić się Bogu oraz jako posłanie, misja dla służby wspólnocie²¹.

Postulatem opracowywanego dokumentu była także żywa świadomość i uczestnictwo w liturgii (por. KL 21, 34, 35). Niesamowicie ważna jest odpowiednia formacja wiernych, katechezy liturgiczne i mistagogiczne, które by wyjaśniały poszczególne obrzędy, znaki i symbole. Sama bowiem obrzędowość i techniczne jej przepracowanie nie są wystarczające. Potrzeba wytrwałej katechezy, która tłumaczyłaby istotę liturgii, naświetlałaby tajemnicę połączenia przeżywanych misterii z codziennym życiem, a to właśnie wiąże się z wypełnieniem kapłańskiej misji Chrystusa wszystkich ochrzczonych. Wskazuje na to wezwanie po przygotowaniu darów: „Módlcie się, aby moją i waszą Ofiarę przyjął Bóg, Ojciec wszechmogący”²².

Trzeba nadmienić w tym miejscu istotną prawdę, na którą zwrócił uwagę *Vaticanum II* w KK 10, że kapłaństwo wspólne wiernych i kapłaństwo służebne, chociaż różnią się istotą, a nie tylko stopniem, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane. Te dwie rzeczywistości kapłaństwa w Kościele mają wspólny udział w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Można powiedzieć, że każdy składa „swoją” ofiarę. Kapłan składa ofiarę przede wszystkim *in persona Christi*, ofiarując ją Bogu w imieniu całego zgromadzenia, a wierni składają ją na sposób duchowy, współdziałając wówczas w ofiarowaniu Eucharystii (por. KK 10). W ten sposób ujawnia się piękno sakramentu jedności, jakim jest celebrowanie Najświętszej Ofiary (KL 26).

G. la Torre zauważa, że fundamentem polemiki nad kapłaństwem powszechnym w Pierwszym Liście św. Piotra jest uczestnictwo przez chrzest w życiu Chrystusa. Na przykładzie obrazu budowli, w której paschalny Chrystus jest *żywym kamieniem* (1 P 2, 4), odrzuconym przez ludzi, ale wybranym i cennym, staje się wzorem dla swoich wyznawców, którzy również jako podobne „żywe kamienie” w harmonijnej wspólnocie tworzą jedno zgromadzenie, Jego Mistyczne Ciało (por. Ef 2, 20–22). W ten sposób Apostoł ukazuje jednoznacznie, że wszyscy ochrzczeni w imię Jezusa nie tylko uczestniczą w duchowej budowli, ale przez to mają udział w Jego kapłaństwie²³. Godność kapłańska, którą są obdarzeni, jest *święta*, nie tylko ze względu na swoje pochodzenie „(Izrael jako *gens sancta*), ale przede wszystkim przez konotację chrystologiczną”²⁴. Chrześcijanie przez włączenie w egzystencję swojego Mistra uzyskują uświęcenie swojego życia, które całe jest zawarte

²⁰ *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, red. K. Romaniuk, L. Stachowiak, A. Janowski, Kraków 1994, 554.

²¹ Por. Benedykt XVI, Audiencja generalna z 25.01.2012 r., w: *L’Osservatore Romano*, wyd. pol., nr 3 (2012), 34–35.

²² *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2013, 16*.

²³ Por. G. la Torre, *Regale sacerdotium fidelium. Una rilettura alla luce della lex credendi, della lex orandi e della lex vivendi*, Roma 2019, 27.

²⁴ Tamże, 28.

w Chrystusie i ożywiane mocą Ducha Świętego staje się Bożą świątynią do składania duchowych ofiar²⁵.

Kwestię tę potwierdza i stara się argumentować papież Pius XII w *Mediator Dei*, wskazując, gdzie należy szukać istoty kapłaństwa wspólnego (ochrzczonych). Zaznaczył, że namaszczenie chrzcielne staje się o tyle ważne i decydujące o nadaniu tak wielkiej godności, o ile dzieje się to dzięki włączeniu w Mistyczne Ciało Chrystusa – Kościół, a więc również w potrójną funkcję misji Syna Bożego, czerpiącą z Jego wiecznego i jedynego kapłaństwa²⁶.

5. ESCHATYCZNY WYMIAR LITURGII

Warto pokrótce zastanowić się, rozpoczynając niniejszy paragraf, nad eschatologicznym wymiarem samej liturgii Eucharystii, gdzie dokonuje się ta sama ofiara męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, który jest „znakiem eschatologicznego spełnienia kultu starotestamentalnego, a zwłaszcza składanych w świątyni ofiar”²⁷. Cyklicznie powtarzane dawne ofiary Starego Przymierza, nie mając właściwej oczekiwanej mocy sprawczej, nie były w stanie zapewnić trwałego efektu przebaczenia i pojednania z Bogiem. Tego aktu w doskonałej formie dokonał dopiero Chrystus. Działanie grzechu zostało przez Niego pokonane raz na zawsze na mocy ofiary krzyżowej. Dopiero ofiara Nowego Baranka Paschalnego była w stanie zgładzić wszystkie grzechy całej ludzkości²⁸. Potrzeba ostatecznego wyzwolenia z niewoli grzechu, beznadziejność nieskuteczności ofiar Starego Przymierza oraz wypełnienia się odwiecznego planu Bożego sprawiły, że Chrystus musiał się upodobnić pod każdym względem do braci, aby stał się miłosiernym i wiernym arcykapłanem wobec Boga dla prześlągnięcia za grzechy ludu (Hbr 2, 17). Owo oczyszczenie, usunięcie grzechów, stało się najważniejszym zadaniem Jezusa, który dzięki przyjęciu ludzkiej natury mógł stać się przedstawicielem ludzkości wobec Wszechmocnego, gdzie Autor Hbr określa to mianem prześlągnięcia za grzechy ludu²⁹.

Sacrosanctum concilium w nr. 8 jednoznacznie wskazuje na udział wszystkich wierzących w rzeczywistości Kościoła. Przypominając o wymiarze niebiańskim, którego „przedsmak” i rąbek uchyla ziemską liturgia, przywołuje prawdę o Kościele,

²⁵ Por. tamże.

²⁶ Nie dziw, że wiernych podniesiono do takiej godności. Dzięki bowiem Sakramentowi Chrztu św. wierni z ogólnego tylko tytułu stają się w cielemystycznym członkami Chrystusa Kapłana, a znamię, które jest niejako wyryte w ich duszach, przeznacza ich do kultu Bożego; dlatego, stosownie do swojego stanu, biorą oni udział w kapłaństwie samego Chrystusa; Pius XII, Encyklika *Mediator Dei* (20.11.1947), AAS 39 (1947), 555.

²⁷ B. Migut, *Eucharystia. Między historią a eschatologią*, RT LXIII (2016), z. 8, 48.

²⁸ Por. D. Adamczyk, *Oczyszczenie Ludu Bożego z grzechów w świetle Listu do Hebrajczyków*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 20 (2012), nr 2, 47; J. Casey, *Hebrews. A Biblical-Theological Commentary*, Wilmington 1980, 66; A. Paciorek, *List do Hebrajczyków. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Lublin 1998, 108–113; A. Tronina, *Do Hebrajczyków. Słowo zachęty na dni ostatnie*, Częstochowa 1998, 126.

²⁹ Por. D. Adamczyk, dz.cyt., 47.

który składa się nie tylko z ludu pielgrzymującego, ale przede wszystkim w tajemnicy obcowania świętych i rzeczywistości oczyszczających się w czyśćcu. „W ziemskiej liturgii ze wszystkimi zastępami niebieskich duchów śpiewamy Panu hymn chwały” (KL 9). Podkreśla się również wstawiennictwo świętych, których szlachetne grono mają powiększyć inni ochrzczeni, którzy osiągną duchową doskonałość.

Ta myśl wyraża się także w roku liturgicznym. Przede wszystkim w celebracji uroczystości Wszystkich Świętych, 1 listopada, ale także Wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych, 2 listopada, gdzie liturgia wskazuje na misterium paschalne Chrystusa, dzięki któremu osiąga się chwałę nieba. Także liturgia dedykacji nowego kościoła, uzupełnia w swojej treści dążenie ludu pielgrzymującego na ziemi do osiągnięcia pełni Zbawienia, którego zapowiedź uwypukla się w liturgii ziemskiej. Sam Kościół został określony przez KK „sakramentem zbawienia” (por. KK 1, 9). W liturgii dokonuje się objawienie rzeczy przyszłych. „Kościół jako sakrament dany jest z wysokości i stanowi szczególną dymensję skutecznej obecności Boga, celem dynamicznego zorientowania ludzkości ku życiu wiecznemu”³⁰. Jeden Lud Boży, wyrażający się w trzech stanach (pielgrzymującego, oczyszczającego się i chwalebne) różniących się od siebie, ale zmierzających do pełnego zjednoczenia z Bogiem w wieczności³¹.

6. LITURGIA PODSTAWĄ DZIAŁALNOŚCI KOŚCIOŁA

Pewnym kanonem stało się pojęcie *fons et culmen* liturgii, które sformułowała Konstytucja o liturgii (nr 10). Duchowa moc Kościoła pochodzi ze spotkania w przestrzeni liturgicznej. Celem misji ewangelizacji świata jest doprowadzenie człowieka to spotkania z Chrystusem w sakramentach. Przez chrzest włączenie do wspólnoty, a następnie wprowadzenie na Wieczerną Pańską, w której spożywa się samego Chrystusa.

Konstytucja podkreśla także, że doświadczenie liturgiczne pobudza już ugruntowanych i obecnych w Kościele do misji dawania świadectwa wiary. Przywołuje teksty eucharystyczne z celebracji Wigilii Paschalnej oraz Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego, mówiące o „posilaniu się wielkanocnym pokarmem” oraz „życie w zjednoczeniu w Bożej dobroci”, a także podkreśla duchowe staranie o niezaprzepaszenie daru paschalnego obmycia, „strzegąc zobowiązań płynących z sakramentu” (por. KL 10).

Liturgia, a zwłaszcza Eucharystia, jest według KL 10, źródłem duchowego dobra, skąd Kościół czerpie potrzebne dary i łaski dla swojej misyjnej działalności, do uświęcenia człowieka i świata w Chrystusie, a także może wielbić Boga i ogłaszać Jego wszechmoc. Szczególną uwagę zwraca się na odpowiednią kondycję duchową, dyspozycję serca ochrzczonych, aby nie przyjmować na próżno Bożej łaski (por. KL 11; 2 Kor 6, 1b). Dlatego duszpasterze są zaproszeni do czujności i odpowiedniej katechezy liturgicznej, aby wierni mogli przeżywać święte tajemnice świadomie, czynnie i owocnie.

³⁰ F. Dylus, *Eschatyczny charakter tajemnicy Kościoła*, Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny (1989), nr 3, Poznań–Warszawa 1989, 115.

³¹ Por. tamże, 116.

7. LITURGIA JAKO *SPIRITUS MOVENS* INNYCH FORM MODLITWY

Wszelkie formy modlitwy pozaliturgicznej prowadzą do liturgii i z niej wypływają (por. KL 13). Liturgia, która jest świętym depozytem wiary Kościoła, staje się dla innych form modlitwy przede wszystkim punktem odniesienia i wzorem, z którego należy czerpać. „Życie duchowe nie ogranicza się jednak do udziału w samej liturgii” (KL 12). Owocem liturgii jest Eucharystia, Najświętszy Sakrament, który jest adorowany przez wierzących poza ramami wspólnotowej liturgicznej modlitwy Kościoła. Konstytucja zachęca, aby na fundamencie liturgii sakramentalnej i Eucharystii, budować duchowość chrześcijańską również w Kościołach partykularnych z właściwą sobie mentalnością i miejscowymi zwyczajami. Stawia się jednak warunek, aby były zgodne z przepisami i zasadami Kościoła (por. KL 12).

Należy jednak pamiętać, że wszelkie formy nabożeństw, choć uświęcone przez tradycję i duchowe przywiązanie, nie są w stanie zastąpić liturgii, ta bowiem „ze swej natury znacznie je przewyższa” (KL 13).

8. PODSUMOWANIE

Ciągle jeszcze Kościół odkrywa bogactwo duchowe liturgii, którą codziennie celebruje w sakramentach. Sobór Watykański II włożył niewątpliwie wiele starań w rozwój teologii liturgii, teologii liturgicznej, ale także pewne praktyczno-prawne zmiany w sprawowaniu i organizowaniu życia liturgicznego. Pierwszym z dokumentów Soboru była *Konstytucja o liturgii świętej*. Stąd jasno można wysnuć wnioski, że Kościół tę sferę swojej żywotności uważa, za kluczową i fundamentalną, bez której nie może owocnie pełnić swojej misji w świecie. Liturgia, jako źródło i szczyt życia chrześcijańskiego, nadaje mu sens i umacnia na drodze zbawienia.

Powyższa refleksja przedstawia pewne podstawy, na które zwraca uwagę Vaticanum II, w odniesieniu do liturgii. Przede wszystkim opiera swoje teologiczne i duchowe fundamenty na paschalnym misterium Chrystusa, które stało się źródłem dla niej samej. Posłanie na świat Dwunastu i innych uczniów było misją dawania świadectwa o zmartwychwstaniu, ale przede wszystkim uobecnieniem samego Zmartwychwstałego w liturgicznym znaku i sakramentach. Żywa i realna obecność Chrystusa w czynnościach liturgicznych stała się gwarantem żywotności Kościoła, a także jego uświęcenia. Stąd stała się podstawą jego misji w świecie. Konstytucja o liturgii (nr 5–13) przypomina ważną kwestię uczestnictwa w potrójnej misji Chrystusa – Głowy, a przede wszystkim Jego kapłańskiej funkcji, w której udział mają wszyscy ochrzczeni. Przez chrzest pogrzebani z Chrystusem w śmierci, chrześcijanie włączają się w eschatyczny wymiar życia chrześcijańskiego. Liturgia, będąc źródłem i szczytem chrześcijańskiej egzystencji, pobudza wierzących do modlitwy pozaliturgicznej i wszelkich innych form modlitwy, które jednocześnie z niej wypływają, mając ją za solidny fundament.

Niniejsze opracowanie dotyczy natury liturgii i jej znaczenia w życiu Kościoła, pozwala przybliżyć kwestie podjęte w dokumencie, opatrzone dodatkowo komentarzem do jego treści. Autor ma świadomość, że nie wyczerpuje tematu i można skutecznie dopracować niniejszą próbę zebrania myśli dotyczących liturgii w KL nr 5–13. Artykuł niniejszy staje się zatem jedynie kolejną próbą refleksji poczynionej do lepszego zrozumienia natury liturgii i jej wagi w życiu Kościoła według Konstytucji soborowej *Sacrosanctum concilium*.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk D., *Oczyszczenie Ludu Bożego z grzechów w świetle Listu do Hebrajczyków*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 20 (2012), nr 2, 47.
- Augustyn, *De doctrina christiana*, II, 1–2, PL 34, 35–37.
- Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007 r.), AAS 99 (2007), 105–180.
- Benedykt XVI, Audiencja generalna z 25.01.2012 r., w: *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., nr 3 (2012).
- Casey J., *Hebrews. A Biblical-Theological Commentary*, Wilmington 1980.
- Dańczak A., *Zasada reprezentacji zawarta w formule „in persona Christi agere”*, Studia Gdańskie XXVI, (2010).
- Dekrety Soborów Powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. II, Kraków 2002.
- Dekrety Soborów Powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. III, Kraków 2007.
- Duchense J., *Dwa kapłaństwa*, w: Kolekcja „Communio”, t. III, Kapłaństwo, Poznań–Warszawa 1988.
- Dylus F., *Eschatyczny charakter tajemnicy Kościoła*, Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny (1989), nr 3, Poznań–Warszawa 1989.
- Goyret G., *Powołani, konsekrowani, posłani. Sakrament kapłaństwa*, Warszawa 2004.
- Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae Cenaе* (24.02.1980), AAS 72 (1980), 113–148.
- Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, red. K. Romaniuk, L. Stachowiak, A. Jankowski, Kraków 1994.
- Kongregacja Nauki Wiary, List *Sacerdotium ministeriale* (6.08.1983 r.), AAS 75 (1983), 1001–1009.
- La Torre G., *Regale sacerdotium fidelium, Una rilettura alla luce della lex credendi, della lex orandi e della lex vivendi*, Roma 2019.
- Łach S., *List do Hebrajczyków. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, Poznań 1959.
- Marinelli F., *Il ministero pastorale*, Bologna 1992.
- Migne J. P., *Patrologiae cursus completus. Series latina*, Paris–Montrouge 1844–1864, 221 volumi.
- Migut B., *Eucharystia. Między historią a eschatologią*, RT LXIII (2016), z. 8.
- Mikołajczak M., *List do Hebrajczyków*, w: *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia, Nowy Testament*, Poznań 2015.
- Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2013.
- Nowak J., *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999.
- Paciorek A., *List do Hebrajczyków. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Lublin 1998.
- Pius XII, Encyklika *Mediator Dei* (20.11.1947 r.), AAS 39 (1947), 521–604.
- Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002.
- Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, I–III, t. I–XXXIV, Londyn 1962–1986.
- Tronina A., *Do Hebrajczyków. Słowo zachęty na dni ostatnie*, Częstochowa 1998.
- Witczyk H., *Pascha Jezusa odpowiedzią Boga na grzech świata. Eschatologiczna ofiara ekspiacji i Nowego Przymierza*, Lublin 2003.

THE NATURE OF THE LITURGY AND ITS IMPORTANCE FOR THE LIFE OF THE CHURCH IN THE LIGHT OF THE CONSTITUTION *SACROSANCTUM CONCILIUM*

Summary

The Second Vatican Council contributed much to the development of the theology of the liturgy, liturgical theology, but also introduced some practical and legal changes in the celebration and organization of liturgical life. The way to liturgical reform was reopened primarily by involving the laity. Liturgy, as the source and summit of Christian life, gives meaning to the Church and strengthens it on the way of salvation.

The article reflects on and develops the truths contained in the “Conciliar Constitution on the Sacred Liturgy” regarding the nature of the liturgy itself as well as its meaning in the life of the Church. The text covers the issues covered in numbers 5–13. The author wants to clarify and deepen the document’s message in the light of Church teaching and the Bible.

Key words: liturgy, liturgy reform, nature of the liturgy, meaning of the liturgy, Christ the priest, common priesthood, sacrifice of Christ

Nota o Autorze

Ksiądz **Mateusz PAKUŁA** – prezbiter archidiecezji szczecińsko-kamińskiej, doktor liturgiki, wykładowca niektórych zagadnień liturgiki w Arcybiskupim Wyższym Seminarium Duchownym w Szczecinie, zastępca diecezjalnego koordynatora ds. formacji nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., w badaniach naukowych zajmuje się hermeneutyką liturgiczną, teologią liturgii i teologią liturgiczną.
Kontakt e-mail: mateusz.pakulax@wp.pl